

Передумови успішних реформ у соціальній сфері: італійський досвід деінституалізації

Ольга Бойко

Український католицький університет, Львів, Україна

Актуальність. Останніми роками активізувався процес реформування соціальної сфери в Україні. Однією із засадничих реформ є деінституалізація, тобто процес переходу від моделей інституційного догляду дітей, позбавлених батьківського піклування, до моделей сімейного типу. Більшість європейських країн здійснила цей перехід наприкінці ХХ століття (Eurochild, 2010; Unicef, 2003). Аналіз міжнародного досвіду є важливим для того, щоб забезпечити сталість реформування системи соціально-правового захисту дітей в Україні та запобігти неефективності чи навіть згортанню цих реформ, як сталося із Концепцією деінституалізації, затвердженою у 2006 році (*Про схвалення Концепції, 2006*).

Мета і завдання. Метою даної доповіді є виявити передумови реформи деінституалізації в Італії та екстраполювати їх до українського контексту. Відповідно, завдання дослідження полягають в тому, щоб проаналізувати процес здійснення реформи деінституалізації в Італії та запропонувати рекомендації для українського контексту.

Методи та дизайн. Для досягнення мети був використаний аналітико-синтетичний аналіз текстів, які стосуються теми дослідження, а також компаративний аналіз італійського та українського процесів здійснення деінституалізації.

Результати. В результаті аналізу італійського досвіду деінституалізації було виявлено, що законодавчі ініціативи щодо цілковитого закриття інтернатів (*Modifiche alla legge, 2001*) були пов'язані із цілим комплексом змін у соціальній політиці, які тривали кілька десятиліть та виражалися у:

- поступовому вдосконаленні законодавства щодо усунування, прийомних сімей та забезпечення найкращих ін-

тересів дитини (*Modifiche al titolo, 1967; Disciplina dell'adozione, 1983; Disposizioni per la promozione, 1997*);

- деінституалізації пенітенціарної системи (*Norme sull'ordinamento, 1975*) та сфери психічного здоров'я (*Accertamenti e trattamenti, 1978*);

- інклюзії людей з інвалідністю (*Norme sulla valutazione, 1977*);

- децентралізації системи надання соціальних послуг та зміні підходу від пріоритетності асистенціалізму до наснаження (*Legge quadro, 2000*).

Всі ці соціальні реформи були паралельними, а часом і випередженими соціокультурними змінами, що визначали готовність суспільства та громади самим піклуватися про дітей, позбавлених батьківського піклування. На рівні культурно-антропологічної та етичної парадигми визначальними для здійснення процесу деінституалізації в Італії були наступні передумови: демократизація суспільства до тієї міри, що воно стало готове прийняти всі вразливі групи та турбуватися про них; зростання соціальної ролі та суб'єктності сім'ї; визнання суб'єктності дитини як рівноправного члена суспільства (Bobbio, 2007; Boyko, 2011; Ducci, 1999; Girelli & Acchile, 2000). Ці нові культурні тенденції були представлені в окремих пілотних проектах, інноваційних моделях втручання та рухах громадян, що вимагали змін законодавства щодо забезпечення прав вразливих соціальних груп.

Прикладне значення. Дослідження італійського досвіду деінституалізації підтвердило важливість та актуальність провітницької діяльності у процесі здійснення реформ соціальної сфери. Застосовуючи ці висновки для українського контексту, варто зазначити, що хоча у Національній стратегії деінституалізації «забезпечення участі суспільства» у реалізації реформи є однією із чотирьох основних цілей, для її досягнення не передбачені конкретні завдання, а тільки окремі заходи, як от комунікативна кампанія національного рівня та навчально-просвітницькі заходи на місцевих рівнях (Національна стратегія, 2017). Крім того, порівнюючи зміст про-

світницької діяльності, описаний у Національній стратегії, із висновками, що впливають з італійського досвіду, виявлено що в українському контексті основний акцент поставлено на дитину, її права, суб'єктність у соціальному житті та важливість сім'ї для її зростання. Менша увага присвячена підсиленню соціальної ролі сім'ї та загальній демократизації суспільства. Вважаємо, що для забезпечення суспільно-культурних передумов для ефективного здійснення деінституалізації є необхідним розширення змістовних компонентів, збільшення обсягу та заходів просвітницької діяльності.

Висновки. Дане дослідження підтвердило важливість суспільно-культурних передумов для ефективного здійснення соціальних реформ, і зокрема реформи деінституалізації, а також виявило необхідність більш комплексної просвітницької діяльності для забезпечення участі українського суспільства у реалізації стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей.

Література:

1. EuroChild. (2010). Children in alternative care. National Surveys. Executive Summary. Retrived from https://www.eurochild.org/fileadmin/public/05_Library/Thematic_priorities/06_Children_in_Alternative_Care/Eurochild/FINAL_EXEC_SUMMARY.pdf
2. UNICEF. (2003). Children in institution: the beginning of the end? The case of Italy, Spain, Argentina, Chile and Uruguay. Florence: Innocenti Research Centre.
3. Про схвалення Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2006, н. 263-р. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2006-%D1%80>
4. Modifiche al titolo VIII del libro I del Codice civile «Dell'adozione» ed inserimento del nuovo capo III con il titolo «Dell'adozione speciale». Legge 5 giugno 1967, n. 431. Retrived from http://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario;jsessionid=F2Zks2uKCfyST2X8hiZFEQ__ntc-as4-guri2a?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1967-06-22&atto.codiceRedazionale=067U0431&elenco30giorni=false
5. Modifiche alla legge 4 maggio 1983, n. 184, recante «Disciplina dell'adozione e dell'affidamento dei minori», nonché al titolo VIII del libro primo del codice civile». Legge 28 marzo 2001, n. 149. Retrived from <http://www.camera.it/parlam/leggi/01149l.htm>
6. Disposizioni per la promozione di diritti e di opportunità per l'infanzia e l'adolescenza. Legge 28 agosto 1997, n. 285. Retrived from <http://www.camera.it/parlam/leggi/97285l.htm>
7. Disciplina dell'adozione e dell'affidamento dei minori. Legge 4 maggio 1983, n. 184. Retrived from http://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1983-05-17&atto.codiceRedazionale=083U0184&elenco30giorni=false
8. Norme sull'ordinamento penitenziario e sulla esecuzione delle misure privative e limitative della libertà. Legge 26 luglio 1975, n. 354. Retrived from <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1975/08/09/075U0354/sg>
9. Accertamenti e trattamenti sanitari volontari e obbligatori. Legge 13 maggio 1978, n. 180. Retrived from http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1978/05/16/078U0180/sg;jsessionid=pzRH9XGsh6svmnGLnfpxCA__ntc-as5-guri2a-
10. Norme sulla valutazione degli alunni e sull'abolizione degli esami di riparazione nonche' altre norme di modifica dell'ordinamento scolastico. Legge 4 agosto 1977, n. 517. Retrived from <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1977/08/18/077U0517/sg>
11. Legge quadro per la realizzazione del sistema integrato di interventi e servizi sociali. Legge 8 novembre 2000, n. 328. Retrived from <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/00328l.htm>
12. Bobbio, A. (Ed.). (2007). I diritti sottili del bambino. Implicazioni pedagogiche e prospettive formative per una nuova cultura dell'infanzia. Roma, Armando.
13. Boyko, O. (2011). L'intervento a favore dei minorenni privati della cura familiare in Ucraina:
14. verso i modelli di tipo familiare. (Tesi di licenza in pedagogia sociale). Università Pontificia Salesiana, Roma.
15. Ducci, V. (1999). Il processo di deistituzionalizzazione in Italia negli ultimi decenni. In Centro nazionale di documentazione e analisi per l'infanzia e l'adolescenza. I bambini e gli adolescenti "fuori dalla famiglia". Indagine sulle strutture residenziali educativo-assistenziali in Italia (pp. 230-242). Firenze: Istituto degli Innocenti.
16. Girelli, C. & Acchile, A. (2000). Da istituti per minori a comunità educative: un percorso pedagogico di de-istituzionalizzazione. Trento: Erikson.
17. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80>